

ԲԺ. Կ. ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ

ԻՆՉ ՊԵՏՔ Է ԳԻՏԵՆԱԼ
ԱՏԱՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՅՊԵՏՇՐԱՏ

616.31 26078

n-91 nuchmyun, 4.

Phy utup to qhytshun
unpudutpp Swaph: 1a.

1946

ՀԿԱՐՈՒՄԸ՝ ԵՂԻՇԵ ՂՈՒԿԱՍՅԱՆԻ

A 16578

К. ГУКАСЯН
ЧТО НАДО ЗНАТЬ О ЗУБАХ

(На армянском языке)
Армгиз, Ереван, 1946 г.

ՆԱԽԱԲԱՆ

Ո՞րն է հարկավոր համոզել, որ առողջ լինելու համար, ուտելուց բացի, հարկավոր է նաև մաքսիմալ օդուտ ստանալ կերածից: Որ դրա համար անհրաժեշտ է առողջ ատամներ ունենալ և պահպանել նրանց՝ այս ևս չափերը գիտեն, բայց միշտ չէ, որ մարդիկ հոգատար են դեպի իրենց ատամները. չափերը նրանց մասին հիշում են միայն այն ժամանակ, երբ նրանցից արդեն բան չի մնացել, կամ շատ քիչ բան կարելի է փրկել: Սա մասամբ պետք է բացատրել նրանով, որ մարդիկ հույս են դնում արհեստական ատամների վրա, առանց հասկանալու, որ արհեստական ատամները երբեք չեն կարող փոխարինել իսկական ատամներին: Լինում են մարդիկ, որոնք իրենց ատամները չեն բուժում և դա պատճառաբանում են նրանով, որ վախենում են ցավից: Այս պատճառաբանությունն անհիմն է: Բուժումից չպետք է խուսափել, մանավանդ որ սովետական ատամնարուժությունն այսօր հարուստ է ամեն տեսակ հիվանդություններն առանց ցավի բուժելու միջոցներով:

Չբուժված ատամի հիվանդությունը բարդանում է և տասնյակ անգամ ավելի ցավ պատճառում, քան կարող է լինել բուժման ընթացքում:

Ատամնացավը անխուսափելի չէ և կարելի է այնպես անել, որ ամբողջ կյանքի ընթացքում ատամը երբեք չցավի: Մարդու բերնախորշը նրա օրգանիզմի ամենակարևոր մասերից մեկն է և միանգամայն համոզված կարելի է ասել, որ չկա առողջ մարդ առանց առողջ բերնախորշի ու ատամների. հետևապես ամեն մի

անհատ ծանոթ պետք է լինի բերնախոռոչի և ատամների հիգիենայի հիմունքներին, նրանց նշանակութիւնը, նրանց կառուցվածքին, հիվանդութեան պատճառներին և մի շարք ուրիշ տարրական գիտելիքներին, որպէսզի ավելի կազմակերպւած, ավելի գիտակցորեն պայքարի առողջ օրգանիզմի համար:

Այս է մեր փոքրիկ աշխատութեան նպատակը:

ՀԵՂԻՆԱԿ

1. ԱՏԱՄՆԵՐԻ ՍԱՂՄՆԱՎՈՐՈՒՄԸ

Ատամների հիվանդությունների պրոֆիլակտիկայի, այսինքն նախազգուշական միջոցառումների մասին խոսելիս հարցի լուսարանումը պետք է սկսել սկզբից՝ ատամների սաղմնավորման մոմենտից:

Առողջ ատամների հիմքը դրվում է դեռ հղիության սկզբում, երեխայի ներարգանդային կյանքում: Եվ ահա այս մոմենտից էլ հարկավոր է լայն մասսայական սան-լուս-բացատրական աշխատանք ծավալել աշխատավորության մեջ, գիտակցական պայքարի հանելուկ նրան՝ առողջ սերնդի առողջ մանկության համար: Ատամների սաղմնավորումը սկսվում է հղիության 2-րդ ամսի վերջերից, դրա համար էլ հղի կնոջից պահանջվում է միանգամայն գիտակից վերարբմունք դեպի իր կոչումը, պահանջվում է համապատասխան ուժեր: Նա պետք է սերտ կապ պահպանի կոնսուլտացիայի հետ, որտեղ նրան համապատասխան ցուցումներ կտան նրա տնման ու ապրելակերպի մասին:

Երեխայի օրգանիզմի զարգացման հետ միասին անընդհատ աճում ու զարգանում են նաև ատամները, իսկ նրանց աճման ու ամրացման համար անհրաժեշտ է, որպեսզի հղի կինը հատուկ ուշադրություն դարձնի իր սննդին, հարստացնելով այն առանձնապես բանջարեղենով և պտուղներով, որոնք մեծ չափով կրային աղեր են պարունակում: Հղի կինն այս հանգամանքի վրա պետք է լուրջ ուշադրություն դարձնի, որովհետև, բացի իր օրգանիզմի ամենօրյա ծախսերից, նրան անհրաժեշտ են որոշ քանակությամբ նյութեր՝ մանկական նոր կազմավորվող օրգանիզմի համար: Նը-

բանցից ամենակարեւորներն են վիտամինները և կրային ազիւրը:

2. ՍՆՆԻԻ ԱԶԴԵՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՏԱՄՆԵՐԻ ՎՐԱ

Ի՞նչպէս է անդրադառնում կրային աղերի պակասը մօր և մանկան օրգանիզմի վրա:

Երբ օրական ընդունվող քանակը չի համապատասխանում պահանջին, այսինքն երբ կրային աղերի մոտքըն ավելի քիչ է լինում, քան ելքը, ապա ատամներն աղմերն ավելի քիչ բաժին են ստանում և մնում են թույլ, հետադայում ավելի հեշտ են հիվանդանում ատամնակերով (կարիեսով): Բացի դրանից, հղիության շրջանում մօր ատամները երբեմն սկսում են հիվանդանալ ատամնակերով: Դա նույնպէս պետք է բացատրել մօր օրգանիզմի կրային աղերի պակասութեամբ, որովհետեւ նրանց մեծագույն մասը գնում է մանկան կմախքի կազմավորման համար:

3. ԲԵՐԱՆԻ ԵՎ ԱՏԱՄՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԸ ՀԳԻՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

Հղիության ընթացքում, մինչեւ ծննդատուն դնալը, հղի կնոջ ամբողջ բերնախոռոչը և ատամները պետք է լինեն առողջ վիճակում:

Միանգամայն սխալ է այն կարծիքը, թե հղիության ընթացքում ատամների բուժումը կարող է վատ անդրադառնալ առողջութեան վրա: Ընդհակառակը, եթե հղի կնոջ բերանում փչացած ատամներ կամ արմատներ կան, նա դրանով վտանգի է ենթարկում թե իր և թե զարգացող մանկան առողջութունը, որովհետեւ այդպիսի ատամների մեջ բուն դրած վարակը թե անմիջականորեն և թե արյան միջոցով տարածվում է հղի կնոջ ամբողջ օրգանիզմում:

Կանանց ընդերը հղիութեան ընթացքում առավել ևս ենթակա են բորբոքումների, մանավանդ սկզբի ա-

միաներին: Հետևաբար անհրաժեշտ է, որ հղի կինն օտկենի աշալուրջ լինի իր ատամների ու բերնախոռոչի նկատմամբ, և սխտեմատիկորեն բուժվելով, վերացնի զեֆեկտները, վերամշակել տա ընկած պլոմբները, հեռացնել տա անհուսալի ատամները, ատամնաքարերը, բուժի լնդերը, մի խոսքով՝ կարգի բերի ամբողջ բերնախոռոչը:

4. ԱՏԱՄՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՏԾՆՆԴՅԱՆ ԽՆԱՄՔՐ

Երեխայի ծնվելուց հետո առաջին կաթնատամները երևում են 6—8 ամսական հասակում, հետագայում փոխարինվում են հիմնական ատամներով:

Այս պրոցեսը տևում է մինչև 13—14 տարեկան հասակը. սրա հետ համապատասխանորեն աճում է և նրա սննդի բաղկացուցիչ մասերի քանակը, ուստի ծնողները պետք է շարունակ հետեեն, որ երեխայի սնունդը լինի լիարժեք և պարունակի հավասար չափով թե կրային աղեր, թե վիտամիններ և թե այլ նյութեր:

Երբ մայրը դեռ կրծքով է կերակրում երեխային, նա չպետք է մոռանա իր սնման կանոնը, որովհետև երեխան նրա միջոցով է ստանում իրեն անհրաժեշտ սնունդը. իսկ հետագայում կոնսուլտացիան պետք է շարունակի մնալ մոր ամենալավ խորհրդատուն՝ երեխայի զարգացման և խնամքի հարցերում:

Այստեղ անհրաժեշտ է հիշատակել մի հանգամանք ևս. Ժողովրդի մեջ տարածված է մի սխալ կարծիք, որ իբր թե երեխայի ատամների դուրս գալը կապված է մի շարք խանգարումների և հիվանդությունների, օրինակ՝ լուծի և հազի հետ: Սա, իհարկե, սխալ և անհիմն կարծիք է:

Ճիշտ է, երբեմն ատամները դուրս գալու շրջանում նկատվում են թե հաղ և թե լուծ, բայց այդ խանգարումները ոչ մի կապ չունեն ատամների հետ: Չէ՞ որ ատամների դուրս գալը միանգամայն նորմալ և ֆիզիո-

լողեալահան երեւոյթ է, էլ ինչո՞ւ պիտի նա կատարած լինի որեւէ հիվանդագէին արտահայտութեան հետ:

Բացատրենք դրա պատճառները:

Երբ գալիս է երեխայի ատամներ հանելու ժամանակը, երեխայի ընդերը սկսում են քոր գալ, այդ պատճառով ամբարանում է նրա առանց այն էլ առատ թքահոսութիւնը, և եթե մայրը չի հետեւում ու երեխայի կուրծքը չի պաշտպանում թրջվելուց, ապա թուրքը թրջում է երեխայի շորերը և մրսեցնելով կուրծքը, առաջ է բերում բրոնխիտ կոչված հիվանդութիւնը, որ արտահայտվում է հազով, կամ երբ երեխան անհանգստութիւն զգալով ընդերի կողմից, կամ որեւէ ուրիշ պատճառից՝ սկսում է լալ, որոշ մայրեր, առանց պարզելու լացի իսկապէս պատճառը, նրան հանգստացնելու համար ամեն ընդունելի իրենց ստինքը դնում են երեխայի բերանը, և չափից դուրս շատ կերակրելով, ծանրաբեռնում են երեխայի ստամոքսը, առաջացնելով լուծ: Այս դեպքում ինքը՝ մայրն է մեղավոր:

Ե. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՍՍԱԿԻ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՏԱՄՆԵՐԻ ՍԱՂՄԵՐԻ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՎՐԱ

Երեխայի կաթնատամները կամ հիմնական ատամները դուրս գալուց հետո, երբեմն նրանց պսակի զանազան մասերում տեսնում ենք շերտավորումներ, կարծես այդ տեղերում ատամի պսակը կիսաաղոցված լինի: Ի՞նչ հետքեր են դրանք: Տվյալ ատամի սաղմի զարգացման այդ շրջանում երեխան հիվանդացել է որեւէ հիվանդութեամբ և երեխայի սնունդը խանգարվելու հետևանքով խանգարվել է նաև ատամի աճող սաղմի սնունդը, այդ պատճառով պսակի վրա հետքեր են մնացել:

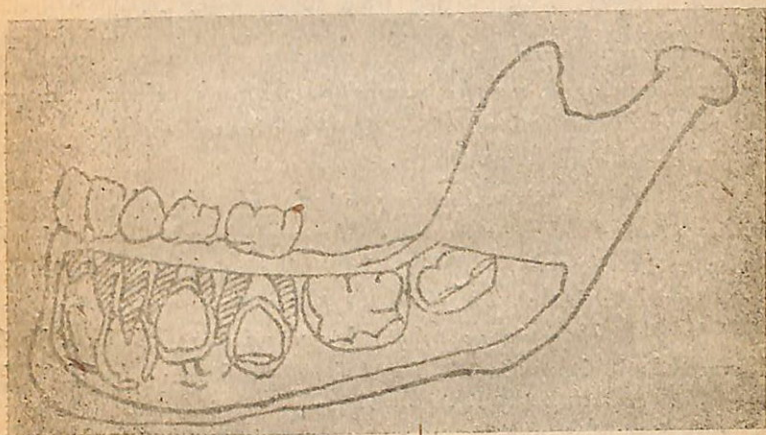
Հետագայում, շատ անգամ այդ տեղերից էլ սկսում է ատամնակերը (կարիեսը), որովհետև կրային աղերի պակասութեան կամ ընդհանրապէս էմալի բացակայութեան պատճառով:

շակայության պատճառով, դրանք ատամի ամենաթույլ
վետերն են հանդիսանում:

6. ԱՏԱՄՆԵՐԻ ԴՈՒՐՍ ԳԱԼԸ (ԾԿԹԵԼԸ)

ա) Կաթնատամներ

Մարդու կյանքի ընթացքում նրա ատամները
երկու անգամ են դուրս գալիս. առաջին անգամ դուրս
եկող ատամները կոչվում են կաթնատամներ, որոնք
սկսում են դուրս գալ երեխայի 6—8 ամսական հասա-
կից և լրիվ դուրս են գալիս մինչև 2½—3 տարեկան
հասակը. սրանք թվով լինում են քսան հատ. տասը
ստորին ծնոտին, տասն էլ վերին ծնոտին, և դասավոր-
վում են հավասարապես, հինգը ծնոտի մի կողմում և
մյուս հինգը՝ մյուս կողմում:

Նկ. 1. Մանկական ստորին ծնոտի կեսը՝ վերևում կաթնա-
տամներն են, իսկ նրանց տակ՝ հիմնական ատամների
սաղմերը:

Այդ ժամանակ ծնոտի մեջ, կաթնատամների ար-
մատների տակ արդեն լինում են հիմնական ատամների
սաղմերը, որոնք հետագայում բարձրանալով, բռնում

են կաթնատամների տեղը, իսկ վերջիններիս արմատները ներծծվելով, բնկնում են, փոխարինվելով հիմնական ատամներով (նկար 1) :

Բոլոր ատամները միատեսակ չեն լինում, նրանք ունեն տարբեր ձևեր և դրանց համապատասխան էլ տարբեր անուններ. օրինակ՝ չրթուքների սանձից սկսած՝ ծնոտի ամեն մի կողմում ունենք 2 կտրիչներ, որոնցից առաջինը կոչվում է կենտրոնական, իսկ երկրորդը՝ կողմնային. ապա գալիս են՝ 1 ժանիք և 2 սեղանատամներ (1-ին և 2-րդ) :

Կաթնատամները դուրս են գալիս հետևյալ հերթականությամբ.

6—8 ամսական հասակում՝ կենտրոնական կտրիչները :

8—12 » » կողմնային »

12—16 » » 1-ին կաթնադորիքները :

15—20 » » ժանիքները :

20—30 » » 2-րդ կաթնադորիքները :

Նորմալ զեպքում միշտ, որպես կանոն, ատամը սկզբում դուրս է գալիս ստորին ծնոտի վրա, ապա՝ համապատասխան ատամը՝ վերին ծնոտի վրա :

բ) Հիմնական ատամներ.

Հիմնական ատամները լինում են թվով 32 հատ. նրանք սկսում են դուրս գալ վեց տարեկան հասակից և նրանցից 28 հատը մինչև 13—14 տարեկան հասակն արդեն դուրս եկած են լինում : Վերջին չորս հատը երբեմն կարող են չառ ուշանալ և դուրս գալ 17-ից մինչև 25 տարեկան հասակում, երբեմն ավելի ուշ. երբեմն էլ կարող են բոլորովին դուրս չգալ :

Դրանք այսպես կոչված՝ իմաստության ատամներն են, որոնք չառ անգամ դուրս են գալիս ահագին դժվարությամբ երբ ու ցավերով և մեծ տանջանքներ են պատճառում մարդուն :

Այդ ատամները ինչքան ուշ են դուրս գալիս, այնքան էլ շուտ փչանում են : Իմաստության ատամների դժվար դուրս գալը բացատրվում է նրանով, որ նրանք բնկած են ծնոտի անկյունում և ազատ տեղ չունեն

գուրս գալու: Դրա համար էլ շատ անգամ այդ ատամները երևալուն պես, նրանց հեռացնում են՝ հետագա բարդություններից խուսափելու համար:

Հիմնական ատամները դուրս են գալիս հետևյալ հերթականությամբ.

6—7 տարեկան հասակում՝ 1-ին սեղանատամները կամ մեծ աղորիքները:

7—8 » » կենտրոնական կտրիչները:

8—9 » » կողմնային կտրիչները:

9—11 » » 1-ին փոքր աղորիքները:

11—12 » » 2-րդ » »

12—14 » » Ժանիքները և 2-րդ մեծ աղորիքները, իսկ 17-ից մինչև 20—25 տարեկան հասակում և ավելի ուշ՝ 3-րդ մեծ աղորիքները, կամ ինչպես ասացինք, իմաստության ատամները:

Առաջին հիմնական մեծ աղորիքը, կամ ինչպես անվանում են նրան, վեցամյակը, դուրս է գալիս կաթնաղորիքների հետևում, իսկ կաթնաղորիքների տեղը զբաղեցնում են հիմնական ատամներից՝ փոքր աղորիքները: Նշված հերթականությամբ և վերոհիշյալ ժամկետներին դուրս են գալիս հիմնական ատամները, իսկ համապատասխան կաթնատամները սկսում են ընկնել: Այդ ժամանակամիջոցում կաթնատամների արմատները տակից բարձրացող հիմնական ատամների ազդեցությամբ տակ սկսում են աստիճանաբար ներծծվել, նրանցից մնում է միայն պսակը, որը չարժվում և շատ անգամ որևէ կոչտ բան ծամելիս պոկվում է ու ընկնում և նրա տակից երևում է դուրս եկող հիմնական ատամի պսակը:

7. ԱՏԱՄՆԵՐԻ ԴՈՒՐՍ ԳԱԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԻ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԸ, ԴՐԱՆՑ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՆ ՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

Երբ կաթնատամները սկսում են չարժվել և գալիս է հիմնական ատամով նրանց փոխարինվելու ժամանակը, նրանց պետք է հեռացնել, որովհետև երբեմն

պատճառ են լինում հիմնական ատամի ծովելուն և չարքից դուրս ծկթելուն. այդպիսի դեպքերում, նրանց հեռացնելուց հետո, հիմնական ատամները նորից դնում են իրենց տեղը: Բայի դրանից, երեխայի բերանում երբեմն լինում են սովորական քանակից ավելի ատամներ (գերկոմպլեքտային), որոնք խանգարում են հիմնական ատամների ճիշտ դուրս գալուն, երբեմն նույնիսկ ուտելուն, խոսելուն, քերում են բերանի լորձաթաղանթը, վերքեր առաջացնում և այլն: Այդպիսի ատամները նույնպես ենթակա են հեռացման: Ցավոք սրտի պետք է նշենք մի հանգամանք, որ շատ անգամ ծնողները տարիների ընթացքում չեն հետաքրքրվում իրենց երեխաների բերնախոռոչի և ատամների դրությամբ. դրա հետևանքով վերջիններիս ատամները ժամանակից չուտ են քայքայվում. երեխաներին ատամնարուժի մոտ են տանում այն ժամանակ, երբ հիվանդությունը չափազանց մեծ ավերածություններ է գործել:

Ինչ խոսք, որ դա միանգամայն անթույլատրելի է, երբեմն անդրադառնում է երեխայի թե առողջության և թե ծնոտների վրա, աղափաղելով նրա դեմքը:

Ծնողները, մանկապարտեզի աշխատողները և բոլոր նրանք, որոնց խնամքին են հանձնված երեխաները, պարտավոր են հաճախակի ստուգել երեխաների բերանի և ատամների դրությունը և որևէ դեֆեկտ հայտաբերելու դեպքում, երեխային անմիջապես տանել ատամնարուժական կարիներ՝ համապատասխան բուժօգնություն ստանալու համար:

8. ՀԱՐԿԱՎՈՐ Է ԲՈՒԺԵԼ ԿԱԹՆԱՏԱՄՆԵՐԸ, ԹԵ ՈՉ

Ինչպես տեսանք, երեխաների կաթնատամները թվով ամելի քիչ են, քան մեծերի հիմնական ատամները: Կաթնատամների չարքում բացակայում են երկու փոքր ադոնոիդներ և մեկական իմաստության ատամ՝ ծնոտի ամեն մի քառորդում, որովհետև երեխաների

ծնոտներն ալեւի փոքր են և չեն կարող տեղավորել
32 ատամ:

Շատերն այն սխալ կարծիքին են, թե քանի որ
կաթնատամները փոխարինւելու են հիմնական ատամ-
ներով, կարիք չկա նրանց բուժել: Այդ միանգամայն
անհիմն մոտեցում է, որը կարող է երեխային չափ
թանկ նստել:

Մենք վերևում տեսանք, թե ինչ հերթականու-
թյամբ և ինչ ժամկետներում են դուրս գալիս հիմնա-
կան ատամները. ատամների փոխանակման նորմալ
պրոցեսի համար անհրաժեշտ է, որ ամեն մի կաթնա-
տամ ճիշտ իր ժամանակին ընկնի և փոխարինւի հիմ-
նական ատամով: Եթե կաթնատամը ժամանակից շուտ
է հիվանդանում, անհրաժեշտ է բուժել այն և պահ-
պանել, մինչև որ բարձրանա նրան փոխարինող հիմ-
նական ատամը: Իսկ եթե կաթնատամը հիվանդ է,
այդ ժամկետները խախտւում են, ատամի մեջ
սկսւում են քայքայման և բորբոքման պրոցեսներ,
բորբոքումն անցնում է ատամը չընթացող փափուկ
հյուսվածքներին, առաջանում են թարախակալումներ,
իսկ այդ թարախն արդեն սկսում է ուտել ծնոտի
ոսկրը, շատ անգամ հասնում է կաթնատամի տակը
գտնւիող հիմնական ատամի սաղմին, նրան էլ ընդ-
գրկում բորբոքման մեջ և թարախոտելով սաղմը,
մեռցնում է նրան ու մեծ թարախակույտեր առաջաց-
նում: Այդ դեպքում, իհարկե, այդպիսի հիմնական
ատամի սաղմը դադարում է դարգանալուց և երեխան
իր ամբողջ կյանքում զրկւում է այդ ատամից:

Ծնոտները պարգանում են ատամների հետ, իսկ
եթե մի կողմում բազակալում են այդ ատամները,
դանդաղում է նաև ծնոտի աճը, այդ կողմում ծնոտը
կարճ է մնում, և երբ սկսում են դուրս գալ հիմնական
ատամները, նրանք չեն տեղավորւում և ծուռ և մուռ
են դասավորւում:

Ահա թե ինչ մեծ նշանակութուն ունի կաթնա-
տամների ժամանակին բուժելու և նրանց պահպանումը
մինչև փոխարինման ժամկետները:

ա) Արտաֆին կառուցվածքը.

Անհրաժեշտ է մի փոքր ծանոթանալ ատամի կառուցվածքի հետ, որպեսզի հասկանալի լինեն նրա հիվանդությունների առաջացման պատճառները և այն ճանապարհները, որով վարակը մտնում է ատամի մեջ, հիվանդացնում նրան և ապա ատամից անցնում ավելի խորը և տալիս այնպիսի բարդություններ, որոնք շատ անգամ վտանգավոր են դառնում նույնիսկ կյանքի համար:

Ատամի երեացող մասը կոչվում է ալտամի պսակ, որը ծածկված է սպիտակավուն փայլուն նյութով—էմալով:

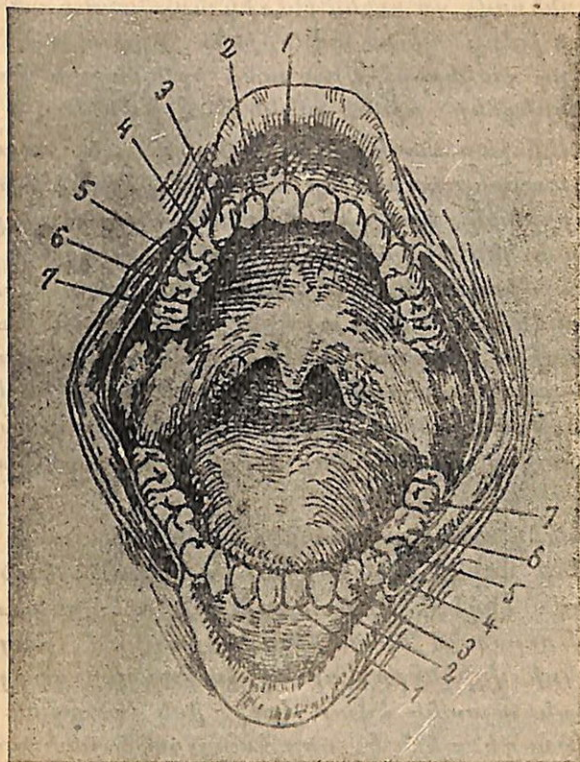
Էմալը մեր օրգանիզմի ամենակարծր հյուսվածքն է, որը տասնյակ տարիների ընթացքում հիանալի կերպով պաշտպանում է ատամը և միայն հասակավորների մոտ, երկար տարիներ ծամելու հետևանքով, տեղ-տեղ մաշվում է, բացելով ատամի հիմնական հյուսվածքը—դենտինը:

Դենտինը դեղնավուն, ոսկրանման մի նյութ է, որ կազմում է ատամի հիմնական մասը և ամրության տեսակետից մեր օրգանիզմի հյուսվածքների մեջ գրավում է էմալից հետո երկրորդ տեղը: Ատամի այս հյուսվածքների ամրությունն ու դիմացկունությունը բացատրվում է նրանց կազմության մեջ գտնվող կրային աղերի մեծ քանակով, այսինքն բարձր տոկոսային հարաբերությամբ, օրինակ, եթե սովորական ոսկրը պարունակում է մոտ 65 տոկոս կրային աղեր, ապա դենտինը պարունակում է մոտ 72, իսկ էմալը՝ մոտ 95 տոկոս:

Դենտինը և էմալը հիմնականում կրային աղերով հագեցնում են իրենց կազմավորման և աճման շրջանում. ահա թե ինչու մանկական հասակում ճիշտ կազմակերպված սնունդը մեծ նշանակություն ունի երեխայի

ամբողջ կյանքում, նրա ատամների դիմացկունության տեսակետից:

Ատամների պսակները տարբեր ձևեր ունեն, նա-

Նկ. 2. Չափահաս մարդու բերանի Հիմնական ատամների ձևը և դասավորումն ըստ հերթականության

1. Կենտրոնական կտրիչներ, 2. Կողմնային կտրիչներ, 3. Փանիքներ, 4. 1-ին փոքր աղորիքներ, 5. 2-րդ փոքր աղորիքներ, 6. 1-ին մեծ աղորիքներ, 7. 2-րդ մեծ աղորիքներ, Վերջում երևում են իմաստոթյան ատամները:

յաժ թե ինչ աշխատանք են կատարում. օրինակ՝ կտրիչների պսակները դուրի նման են և վերջանում են սուր, կտրուղ եզրով. ժանիքների պսակները կոնաձև

են և վերջանում են նույնպես սուր, բայց կլոր թմբիկով՝ կերակրանյութը հեշտությամբ պատառոտելու և պոկելու համար. աղորիքները՝ կերակրանյութը տրորելու, աղալու համար են և օժտված են լայն, ծամող մակերեսներով, որ ունեն թմբիկներ. նրանք բաժանվում են երկու խմբի՝ փոքր աղորիքներ, որոնցից ամեն մեկն իր ծամող մակերեսի վրա ունի երկուական թմբիկ, և մեծ աղորիքներ՝ որոնք ունեն 3—5 թմբիկ:

Պսակի շարունակությունը կազմում է ատամի արմատը. տարբեր ատամներ տարբեր քանակի արմատներ ունեն. օրինակ՝ կտրիչները, ժանիքները և փոքր աղորիքներն ունեն մեկական արմատներ. բացառություն է կազմում միայն վերին ծնոտի 1—ին փոքր աղորիքը, որը երբեմն կարող է 2 արմատ ունենալ: Մեծ աղորիքները ստորին ծնոտում ունեն 2—ական, իսկ վերին ծնոտում 3—ական արմատներ. բացառություն են կազմում իմաստություն ատամները (3-րդ մեծ աղորիքները), որոնք կարող են ունենալ 1-ից մինչև 4—5 արմատներ:

Պսակից դեպի արմատների անցման մասը կոչվում է ատամի վզիկ, որը նորմալ դեպքում ծածկված է լնդեղրով: Լնդերի հիվանդություն դեպքերում, երբ նրանք թուլանում են ու հետ են քաշվում, բացվում են ատամների վզիկները, որոնք չափազանց զգայուն են, որովհետև այստեղ էմալ չկա, իսկ բացված հյուսվածքը դա դենտինն է, որը հարուստ է չափազանց բարակ ներվային թելիկներով: Ահա թե ինչու ատամները վզիկների շրջանում այդքան զգայուն են: Ընդհանրապես էմալի մաշվելու կամ հիվանդանալու դեպքում, երբ քայքայվում ու բացվում է դենտինը, վերջինս սկզբնական շրջանում, քանի դեռ կենդանի է, միշտ էլ չափազանց զգայուն է դեպի սառը, տաքը, քաղցրը, թթուն, աղին, ինչպես նաև որևէ կոշտ բանով շոշափելիս:

Վզիկների բացվելու պատճառը ամենից հաճախ և համարյա միշտ լինում են ատամնաքարերը, որոնք

տեպի նման խրվում են ընդերի ու ատամների արանքը և կամաց-կամաց լինդը հետ քաշելով, բաց են անում ատամների վզիկները:

բ) Ներքին կառուցվածքը: Ատամի մեջ, դենտինի կենտրոնում, կա մի խոռոչ, որն իր ձևով նման է ատամին, այսինքն պսակային մասում լայն է, իսկ արմատային մասում ընդունում է խողովակի ձև ու արմատի ծայրին վերջանում մի փոքրիկ անցքով, որ այդպես էլ կոչվում է—արմատային անցք:

Ատամի այդ խոռոչի մեջ է գտնվում ատամնափշուկը, կամ ինչպես նրան անվանում են, ատամի - պուլպան: Դա մի գույացություն է, որի կազմության մեջ մտնում են արյունատար անոթներ, ներվային թելիկներ, ավշային անոթներ և այլն. այդ բոլորը մտնում է արմատային փոքրիկ անցքով և լցնում ատամի խոռոչը: Ատամնափշուկի դերը շատ մեծ է ատամի համար, որովհետև նա անում է ատամի կարծր հյուսվածքները: Եթե չլինի պուլպան, ատամը գ կվում է

Նկ. 3. Վերին ծնոթի մեծ աղբյուրը, այսինքն Ն. րսում և կում է ատամնափշուկը:

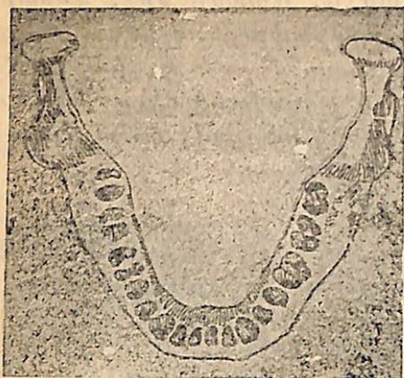
աննդից, կորցնում իր դիմացկունությունը: Նրա կարծր հյուսվածքները այլևս չեն կարող դիմադրել այն ուժին, որ մենք դործադրում ենք ծամելու ժամանակ, և հեշտությամբ սկսում են փշրվել ու թափվել. վերջի-վերջո ատամից մնում է միայն նրա արմատը:

10. ԱՏԱՄՆԵՐՆ ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ԱՄՐԱՑԱԾ ԾՆՈՏԻՆ

Ծնոտների եզրերն ունեն փշակավոր կառուցվածք և ամեն մի ատամի արմատ ունի համապատասխան

բուն, որի մեջ նա ամուր կերպով նստած է, կաղմելով անշարժ հող (նկար4) :

Նկ. 4. Ստորին ծնոտ՝ հանված ատամ-
նիքով, երևում են ատամնաբները:

Չոցով ատամի արմատը սր-
նունդ է ստանում նրա մեջ
գտնվող արյունատար ա-
նոթների ցանցի միջով:
Երբեմն, երբ հիվանդանում
է այդ արմատալին վեր-
նոսկրը, ատամը չափազանց
զղայուն է դառնում ամեն
տեսակ ճնշման նկատմամբ
և հիվանդը չի կարողանում
այդ ատամով ծանել. թր-
վում է թե ատամի բարձ-
րացել է իր տեղից: Դա
արդեն բարդ հիվանդու-
թյուն է և անհրաժեշտ է
դիմել ատամնաբուժին:

Բացի դրանից,
ամեն մի ատամի
արմատ կամ ար-
մատներն ատամնա-
բների հետ կապված
են բարակ թելիկ-
ների խրճիկներով,
որոնք շատ ամուր
են (նկ. 5):

Այդ հյուսված-
քը, որ կապում է
ատամի արմատը ա-
տամների հետ, կոչ-
վում է արմատի
վերնոսկր, որի մի-

Նկ. 5. Ատամների և ատամնաբու-
նների կապվածքը, երևում են ա-
տամները՝ ատամնաբների հետ
կապող վերնոսկրի թելիկները:
խրճիկները:

Ինչո՞ւ են հիվանդանում ատամները: Այս հարցը կազմում է մեր գրքույկի առանցքը, որովհետև եթե մանրամասն իմանանք այն պատճառները, որոնք ատամի հիվանդություն են առաջացնում, կարող ենք հաջողությամբ պայքարել այդ պատճառների դեմ, մեր բերնախոռոչի և ատամների խնամքը այնպես կազմակերպել, որ վերացնենք բոլոր պատճառներն ու վնասակար ազդեցությունները:

Մեր բերնախոռոչում մեծ քանակությամբ միկրոօրգանիզմներ կան: Սովորական պայմաններում, այսինքն երբ մեր օրգանիզմն առողջ է, հետևապես և ավելի ուժեղ ու դիմացկուն, քան միկրոօրգանիզմների ազդեցությունը, մենք չենք գտնում նրանց վնասակարությունը: Բայց հենց որ որևէ պատճառով մեր օրգանիզմը թուլանում է, օրինակ, զանազան ինֆեկցիոն հիվանդություններից հետո (գրիպ, անգինա, տիֆեր, կարմրուկ, քութեչ և այլն), նրանք բոլորն էլ գլուխ են բարձրացնում և զանազան հիվանդություններ առաջացնում, մեծ մասամբ բերանի լորձաթաղանթի բորբոքումներ ու խոցեր:

Այդ միկրոօրգանիզմների ապրելու և զարգանալու համար բերնախոռոչը շատ հարմար տեղ է, որովհետև նրանք այդտեղ գտնում են այն բոլոր պայմանները, որ հարկավոր են իրենց, այսինքն ջերմություն, խոնավություն և սնունդ: Երբ մենք գիշերները քնելուց առաջ չենք ողողում մեր բերանը, ատամների արանքներում մնացած կերակրանյութերի մնացորդներն այդ միկրոօրգանիզմների ազդեցության հետևանքով սկսում են քայքայվել, իսկ քայքայված այդ սրոցեսում թթուներ են առաջանում (գլխավորապես կաթնաթթու): Եթե մենք փորձենք մի կտոր ոսկր գցել որևէ թթվի թեկուղ ամենաթույլ լուծույթի մեջ, ապա մի քանի օրից հետո նա կկակղի, այսինքն նրա միջից կլուծվեն կրախն աղերը, որոնք չափազանց մեծ նշանակություն ունեն ատամների կարծր հյուսվածքների դիմացկունություն հա-

մար: Ահա այդպես էլ բերանում, կերակրանյութերի քայքայման հետևանքով գոյացած թթուների ազդեցության տակ, ատամի կարծր հյուսվածքները՝ սկզբում էմալը, ապա և դենտինը, կամաց-կամաց կորցնելով կրային աղերը, թուլանում են, կակղում և մանր ճեղքվածքներ են տալիս այն տեղերում, որտեղ կերակրանյութերը երկար ժամանակ մնում են խցանված (ատամների արանքներում, վզիկների շուրջը, թմբիկների ակոսներում): 'Իս միկրոօրենների առաջին հաղթանակն է: Դրանից հետո նրանք ներխուժում են այդ մանր ճեղքերի մեջ և այնտեղ շարունակում իրենց քայքայիչ աշխատանքը:

Բանն այն է, որ բերնախոռոչում կան երկու խումբ հատուկ միկրոօրեններ ևս, որոնց մի տեսակը ինքն էլ է թթու արտադրում և դրանով ուժեղացնում արդեն բերնախոռոչում եղած թթվի ազդեցությունը, իսկ մյուս տեսակը՝ հատկապես դենտին քայքայող է: Իսկ երբ մենք առավոտ-երեկո կանոնավոր կերպով ողողում ենք մեր բերանը և դուրս բերում թե կուտակված թթուները և թե միկրոօրենների մեծ մասը, դրանով վերացնում ենք վնասակար ազդեցությունը, թարմացնում մեր բերանը և թույլ չենք տալիս, որ էմալն սկսի քայքայվել:

Նրբեմն, մեր անխնամ վերաբերմունքի պատճառով, մեր ատամները պաշտպանող արտաքին ամենաուժեղ և ամենադիմացկուն շերտը՝ էմալը սկսում է տեղ-տեղ թուլանալ, ճեղքվածքներ տալ և այնուհետև միկրոօրենների ազդեցության տակ քայքայվել: Գոյանում են սկզբում փոքր խոռոչներ, որոնք հետո գնալով ավելի ու ավելի են մեծանում:

12. ԱՏԱՄՆԱԿԵՐԻ (ԿԱՐԻԵՍԻ) ՍԿՋԻՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԸ

Էմալը պաշտպանում է ատամը արտաքին ազդեցություններից, օրինակ, տաքից, սառից, քաղցրից և այլն. եթե չլիներ ատամների պսակը ծածկող էմալի

այդ շերտը, մենք չէինք կարող առանց ցավերի ոչ ուտել, ոչ խմել, որովհետև, ինչպես ասացինք, դենտինը չափազանց զգայուն է:

Ահա այս պատճառով, երբ էմալի մեջ ձեղքեր կամ փոքր խոռոչներ են գոյանում, այդ կետերում արդեն բացվում է դենտինը և մենք սկսում ենք ցավ զգալ քաղցր, սառը, տաք, թթու, աղի գործածելիս: Սա նշան է, որ ատամի որևէ մասում արդեն խոռոչ է գոյացել և անհրաժեշտ է անմիջապես ձեռնարկել նրա բուժմանը:

Երբեմն մենք ինքներս արտաքինից կարող ենք նկատել ատամի վրա գոյացած սպիտակ կամ դորջ գույնի բիծ այն տեղում, որտեղ սկսվել է արդեն ատամնակերը:

Այս շրջանում հիվանդությունը բուժվում է շատ արագ. հենց միևնույն օրը հնարավոր է մաքրել ու լցնել այդպիսի խոռոչները և բուժումը ոչ մի դեպքում չպետք է հետաձգել:

13. ՀԵՏԱԳԱՅՈՒՄ ԻՆՉՊԵՍ Է ԽՈՐԱՆՈՒՄ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆԸ

Եթե այդ շրջանում ատամը չի բուժվում, ապա հիվանդության նշանները գնալով ուժեղանում են, այսինքն ցավը, որ սկզբում տևում էր մի րոպե, քանի գնում՝ այնքան երկարատև ու ավելի ուժեղ է դառնում, խոռոչը նույնպես քանի գնում, այնքան ընդարձակվում ու խորանում է:

Դենտինի խողովակաձև կառուցվածքի շնորհիվ, միկրորեն բացված են այդ խողովակներով խորանալ դեպի ատամնամիջուկը և մերջիվերջո հասնելով նրան, վարակում են և բորբոքում:

Այս շրջանը, երբ արդեն բորբոքվում է նաև ատամնամիջուկը, հիվանդների համար շատ ցավոտ և տանջալի է բնթանում: Այդ ժամանակ առաջ են գալիս արդեն ինքնուրույն, առանց որևէ արտաքին պատճառի

սկսվող սոսկալի ցավեր, որոնք առանձնապես ուժեղ են լինում գիշերները, պառկած ժամանակ:

Հիվանդներից շատերին են ծանոթ այդ սոսկալի ցավերը, որոնք ոչ մի կերպ չեն հանդատանում: Նոր միայն հիշելով հիվանդ ատամի մասին, նրանք սկսում են վազվզել դեղատները կամ բժիշկների տները՝ որևէ օդնություն ստանալու համար. այնինչ, եթե ժամանակին բուժած լինեին, երբեք անքուն գիշերներ չէին անցկացնի և փրկած կլինեին նաև իրենց ատամը, խնայած կլինեին իրենց ժամանակը, չէր տուժի նույնպես նրանց աշխատանքը ոչ տանը, ոչ էլ հիմնարկում:

Այդպիսի դեպքերում հիվանդները շատ անդամ իրենք են բուժում զանազան պատահական դեղերով, ատամի վրա լցնում են օդեկոլոն, օդի, յոդ, ատամի կաթիլներ և մի շարք այլ դեղեր, մի խոսքով՝ անում են ով ինչ խորհուրդ տա, միայն թե կարողանան ազատվել այդ սոսկալի ցավերից: Շատ հաճախ, այդպիսով առաջացնում են զգալի այրվածքներ բերնախոռոչի կամ լնդերի լորձաթաղանթի վրա, այնպես որ, հետո հարկավոր է լինում բուժել ոչ միայն ատամը, այլև այրվածքներն ու խոցերը, որոնք առաջացել են այդ դեղանյութերն ինքնազլուխ գործածելուց:

14. ՈՐՐՆ Է ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ ԴԵՂԵՐՈՎ ԲՈՒԺՎԵԼՈՒ ՎՆԱՍԱԿԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ինչպես վերևում նշեցինք, այդ դեղանյութերը այրվածքներ են առաջացնում, որովհետև հիվանդը ինքը չի կարողանում ինչպես հարկն է օգտվել նրանցից և փոխանակ միայն ատամի խոռոչի մեջ լցնելու, թափում է լնդերի և լորձաթաղանթի վրա:

Երբեմն այդ դեղանյութերի գործածությունից ատամնամիջուկը ժամանակավորապես թմրում կամ մահանում է, և հենց որ ցավն անցնում է կամ թեթևանում, հիվանդը մոռանում է իր հիվանդ ատամի մասին, առանց հաշիվ տալու իրեն, որ դրանով ատամը

չի բուժվել, այլ միայն ժամանակավորապես թմրել է։ Դրանից հետո դարձյալ չի դիմում բուժվելու, մինչդեռ հիվանդությունը քանի գնում՝ խորանում է, ատամնամիջուկն սկսում է նեխվել ու քայքայվել, հիվանդի քերանից սոսկալի դարչահոտություն է փչում, որ անհանդստացնում է թե հիվանդին և թե նրան շրջապատողներին։ Իսկ միկրոբներն այդ ժամանակ անգործ չեն, նրանք քայքայելով ատամնամիջուկը, ճանապարհ են բացում դեպի ատամը շրջապատող հյուսվածքները և դուրս գալով արմատի ծայրային անցքով, լցվում են արմատը ատամնաբնի հետ կապող հյուսվածքն ու նրան ևս բորբոքում։

15. Ի՞նչ ԲԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՆ ԱՌԱՋԱՅՆՈՒՄ ԶԲՈՒԺՎԱԾ ԱՏԱՄՆԵՐԸ

Ատամնամիջուկի բորբոքումից հետո, երբ հիվանդը այս շրջանում ևս չի դիմում բուժվելու, վարակը, ինչպես ասացինք, անցնում է արմատի վերնոսկրին և բորբոքում նրան։

Սկսվում է տանջալի ցավերի երկրորդ շրջանը։ Եթե ատամնամիջուկի բորբոքման ժամանակ ցավերն ընդամիջումներով էին լինում, ապա այս շրջանում նույնքան ուժեղ, սոսկալի ցավերն ընթանում են արդեն առանց ընդմիջումների։ Արմատի շուրջն սկսում է թաղախ կուտակվել, որն սկզբնական շրջանում դուրս գալու ճանապարհ չունենալով, սկսում է ճնշել ներսից, քայքայում է ատամնաբնի պատերը և ատամը ատամնաբնի հետ կապող հյուսվածքը։ Այդ ժամանակ ատամը սկսում է շարժվել, բարձրանում է տեղից և ամենափոքր ճնշումն անգամ անտանելի ցավեր է պատճառում հիվանդին։ Այն ատամը, որով մինչ այդ ամեն տեսակ կարծր կերակրանյութեր էին ծամվում, այժմ չի դիմանում նույնիսկ լեզվի ամենաթեթև հպումին։ Շատ անգամ հիվանդները, փոխանակ անմիջապես բժշկի օգնության դիմելու, սկսում են զանազան տնային մի-

Ջոցներ գործադրել և սպասում են, որ դեմքը կամ լինդն ուռչի, կարծելով, թե «հենց որ ուռչի, ցավն էլ կանցնի»: Ծիշտ է, ուռուցքի երևան գալուց հետո ցավերը մեղմանում են, բայց ի՞նչ է կատարվում ծնոտի հետ, այս բուսին հիվանդները չեն մտածում:

Ատամի արմատի մոտ հավաքված թարախը, քայքայելով ծնոտի ոսկրը, ծակում է նրան, հավաքվում լնդի տակ, հետո էլ ծակելով լինդը, դուրս է հոսում:

նկ. 61

Բայց միշտ չէ, որ թարախը միայն լինդն է ծակում: Երբեմն նա ճանապարհ է բացում արտաքինից և դուրս է գալիս մաշկի մակերեսը: Քանի դեռ հիվանդ ատամը չի բուժված կամ չի հեռացված, այդ անցքից անընդհատ թարախ է հոսում: Այդ մասում ծնոտի մաշկը կպչում է ոսկրից, տղեղացնելով ու աղավաղելով հիվանդի դեմքը, երբեմն էլ հիվանդությունն ընդունում է սպառնալի դրություն և վտանգի տակ դնում նույնիսկ հիվանդի կյանքը:

Ինչպես է տեղի ունենում այդ:

Երբ թարախն անցնում է ծնոտի ոսկրային պատից,

բորբոքում է ոսկրի մեջ գտնվող ոսկրածուծը. այս դեպքում հիվանդի տաքությունը բարձրանում է 39—40 աստիճանի, նա արդեն ստիպված է լինում պառկել անկողնում: Բարձր ջերմաստիճանը նշան է, որ վարակը կամաց—կամաց անցնում է արդեն արյան մեջ և թունավորում հիվանդի ամբողջ օրգանիզմը:

Այս դեպքերում արդեն հարկավոր են լինում լուրջ և ավելի բարդ միջամտություններ:

Բացի դրանից, ժամանակին չբուժված առամի պսակը փթում ու փչրվում է, շատ անգամ նրանից մնում է միայն առամի արմատը, որը հարկավոր է նույնպես ժամանակին հեռացնել, որպեսզի այդ անպետք, քայքայված ու նեխված արմատը, հիվանդին երբևէ չկանգնեցնի այն բարդությունների առաջ, որ մենք նկարագրեցինք վերևում:

16. ԱՏԱՄՆԱԿԵՐԻ (ԿԱՐԻԵՍԻ) ԿԱՊԸ ՈՒՐԻՇ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԵՏ

Թերևս ընթերցողը չկարողանա պատկերացնել այն մեծ կապը, որ կա առամների հիվանդությունների և ընդհանուր օրգանիզմի տարբեր հիվանդությունների միջև:

Բերնախոռոչից, առամների միջոցով փոխանցված վարակը, շատ մեծ դեր է խաղում մեր օրգանիզմի խանգարումների մեջ: Տասնյակ հիվանդություններ ծնունդ են առնում այս ճանապարհով, իսկ մենք նրանց պատճառները փնտռում ենք ամեն տեղ, բացի բերանի խոռոչից:

Շատ անգամ հիվանդը, տառապելով այս կամ այն հիվանդությամբ, ամիսներով բուժվում է զանազան մասնագետների մոտ, բայց ապարդյուն: Հիվանդը կորցնում է բուժվելու հույսը, իսկ բժիշկը զարմանում է հիվանդության համառ ընթացքի, ձեռք առնված բոլոր միջոցների ապարդյուն լինելու վրա: Շատ անգամ, հիվանդին քննելուց և բերանի խոռոչը աչքաթող

աճեց հետո, բժիշկը հրաժարվում է որևէ վերջնական որոշումից և այդպիսով թե բուժողի և թե բուժվողի համար չլուծված է մնում հիվանդության սկզբնաղբյուրը:

Իսկ գործը շատ պարզ է: Բավական է բաց անել այդպիսի հիվանդի բերանը, տեսնել շատ անգամ բերանի խոռոչի և ատամների միանգամայն հակասանիտարական դրությունը, ատամնակերով (կարիեսով) վարակված ատամների փտած արմատները, բորբոքումները, թարախակալումները, որպեսզի միանգամայն պարզ լինի, թե որտեղից, ինչ անսպառ աղբյուրից է անընդհատ թունավորվում այդպիսի բերնախոռոչ ունեցող հիվանդը:

Այդպիսի բերանից, վարակն անցնելով արյան մեջ, անընդհատ շրջում է ամբողջ օրգանիզմում, ողողելով բոլոր օրգանները և ընտրելով իրեն համար զարգանալու նոր, հարմար օջախներ, ինչպիսիք են նշագեղձերը, հոգերը, սիրտը, աչքերը և այլ տեղեր, որտեղ նա կանդ է առնում և առաջ տանում իր ավերիչ աշխատանքը, բորբոքելով տվյալ օրգանը:

Ես ուզում եմ այստեղ բերել հայտնի մասնագետների նկարագրած մի քանի դեպքեր, որոնք շատ ուսանելի են բոլորիս համար: Ահա թե ինչ է պատմում պրոֆ. Ագապովը: «Ռոստովում, հոգերի բորբոքումով հիվանդ մի կոլխոզնիկուհի, ընդունվում է ներքին հիվանդությունների կլինիկա. երկար բուժելուց հետո, բժիշկները գտնում են, որ հիվանդի ներվերն են հիվանդ. այդ պատճառով նրան տեղափոխում են ներվային կլինիկա:

Այստեղ էլ երկար ժամանակ ապարդյուն բուժելուց հետո, հիվանդին փոխադրում են ինձ մոտ: Բերանի քննությունը ցույց տվեց, որ ատամներից շատերը փչացած են և ծածկված ատամնաքարերի հաստ շերտով:

Հիվանդը հոգերի ցավից հազիվ էր քայլում, քանի դեռում նիհարում էր և միաժամանակ ջերմում:

Սկսեցին նրան բռնել և հիվանդ ատամները հանել, հիվանդի վիճակը չնալով վատթարանում էր. նա արդեն քայլել չէր կարողանում և բուժելու համար պատգարակով էր տեղափոխվում:

Երբ այդ կնոջ բերանը կարգի բերվեց, նրա դրուժյունը սկսեց հետզհետե լավանալ, նա շուտով դուրս գրվեց ու վերադարձավ տուն:

Մի քանի ամիս հետո, այդ կոլխոզնիկուհին եկավ ինձ մոտ. նա այնքան էր լավացել, որ ես նրան չճանաչեցի*):

Պրոֆ. Էնտինը (Լենինգրադ) նկարագրում է այսպիսի մի դեպք.

«Մի հիվանդ 2 և կես տարվա ընթացքում գիմել էր բազմաթիվ բժիշկների, սրտի հիվանդությունը բուժելու համար, որը ընթանում էր միաժամանակ ջերմաստիճանի բարձրացումով: Ենթարկվել էր բազմաթիվ և բազմատեսակ քննությունների, բայց առանց որևէ արդյունքի, իսկ յոթ հիվանդ ատամներով նրա բերնախոռոչին ոչ ոք ուշադրություն չէր դարձրել: Վարակի այդ օջախները վերացնելուց հետո, հիվանդն առողջացել է և իր իսկ խոսքերով «ազատվել բուժվելու անհրաժեշտությունից»:

Նույն պրոֆ. Էնտինը նկարագրում է մի ուրիշ դեպք, երբ հիվանդ բանվոր Ս-ն, 30 տարեկան, հինգ ամիս Լենինգրադի հիվանդանոցներում անհետևանք բուժվելուց հետո, տեղափոխված է եղել նրա կլինիկան, «երիկամների հիվանդություն» դիագնոզով: Հիվանդը ջերմելիս է եղել, նրա երեսը, ձեռները և ոտները ուռած են եղել. երկու աչքերի տեսողությունը ևս չափազանց ընկած: Բերնախոռոչի քննությունից պարզվել է, որ հիվանդն ունի նշագեղձերի խրոնիկ բորբոքում և բերանում կան քայքայված վեց ատամների արմատներ: Հեռացված արմատների քննությունը ցույց է տվել, որ նրանք վարակված են հիվանդածին միկրոբներով:

*) Պրոֆ. Ադապով «Береги зубы» էջ 18:

Ատամների արմատները հեռացնելուց հետո, հիվանդը արագ կերպով սկսել է առողջանալ, ջերմաստիճանը հասել է նորմալի: 16 օրից հետո տեսողությունն սկսել է նույնպես մոտենալ նորմալին, իսկ բորբոքված նշագեղձերը, որոնց սկզբում պետք էր օպերացիայի ենթարկել և հեռացնել, այնքան էին առողջացել, որ այլևս օպերացիայի կարիք չէր: Հիվանդը դուրս է գրվել առողջացած և գործարանում անցել է աշխատանքի: Ինն ամիս հետո կատարված բազմակողմանի քննությունը ոչ մի հիվանդագին երևույթ չի հայտարարել, հիվանդի տեսողությունը վերականգնել է, նա ոչ մի դանդաղ չունի և իրեն միանգամայն առողջ է համարում»*):

Հիվանդ Բ.-ն, 16 տարեկան, արդեն հինգ տարի է իրեն հիվանդ է զգում, երեկոները տաքությունը քորձրանում է, արյան մեջ հայտարարված է վարակ, սիրտը նույնպես հիվանդ է, ընդհանուր դրությունը ծանր է, ջերմաստիճանը 39,5:

Ստորին ծնոտի 2 սեղանատամների արմատները թարախակալված են: Ամեն տեսակի քննությունները ոչ մի արդյունք չեն տալիս:

Հարցը պարզ է. տեղի ունի ատամնածին վարակի սրտում:

Պրոֆ. Լուկումսկու խորհրդով, հիվանդը տեղափոխվում է նրա կլինիկան: Այնտեղ հեռացնում են հիվանդ ատամները. վարակի օջախները մաքրվում են: Ութ օրից հետո հիվանդը դուրս է գրվում տաքությունը իջած, իրեն լավ է զգում. դրանից մի շաբաթ հետո հիվանդը դալիս է շնորհակալություն հայտնելու՝ իրեն ատամնաբուժական հիվանդանոց ուղարկելու համար և իրեն զգում է միանգամայն առողջացած. ջերմաստիճանը նորմալ է, սրտի աշխատանքը միանգամայն կանոնավորվել է»:

Հարցուրաժոր այսպիսի օրինակներ կարելի է բերել, երբ հիվանդ ատամները բուժելուց կամ հանելուց

*) Կաթուղև էնաին „Терапевтич. стоматология“ էջ 396:

հետո՝ բուժվել են շատ հիվանդություններ, որոնց պատճառները երկար ժամանակ չէին հայտարարվել, իսկ հիվանդներն ապարդյուն կերպով բուժվել էին զանազան մասնագետների մոտ, առանց ուշադրություն դարձնելու իրենց ատամների և բերնախոռոչի զրուխան վրա:

17. ԱՏԱՄՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԸ

Այսպիսով մենք նկարագրեցինք այն բոլոր պայմանները, որոնք անհրաժեշտ են ատամների նորմալ զարգացումն ապահովելու համար, իսկ դա մեր օրգանիզմի ընդհանուր զարգացման զբաղակալն է:

Մնում է մի քանի խոսք ասել ատամների այն ամենօրյա խնամքի մասին, որ անհրաժեշտ է կիրառել, որպեսզի առողջ ատամները մինչև վերջն էլ առողջ ու լիարժեք մնան և կարողանան նորմալ կերպով կատարել իրենց աշխատանքը:

Ի՞նչ պայմաններ են դրանք և ի՞նչպես պետք է կառավարվել ատամների խնամքը: Քանի որ բերնախոռոչում գոյություն ունեն բաղմամբիվ միկրոբներ, որոնք քայքայելով ատամների արանքներում մնացած կերակրի մնացորդները և թթուներ առաջացնելով, լուծում են ատամների կարծր հյուսվածքները և այդպիսով ճանապարհ բաց անում միկրոբների համար դեպի էմալի և դենտինի խորքերը, որն այդ վարակի արտադրած թույներից բորբոքվում է, սկսում է նեխվել և այդքան տանջանքների ու բարդությունների պատճառ դառնում, անհրաժեշտ է ժամանակ առ ժամանակ, այն է՝ առավոտ-երեկո ողողել և ատամները լվալ խոզանակով: Խոզանակը հեշտությամբ մաքրում է ատամների արանքները և բերանի անկյունները, որտեղ հավաքվում են կերակրանյութերի մնացորդները: Միայն անհրաժեշտ է նախքան գործածելը՝ խոզանակը լվանալ և

մի քանի բոպետով դնել եռացրած ջրի մեջ: Դա արվում է երկու նպատակով. նախ՝ խողանակը աստահանելու և երկրորդ՝ նրա մազերը փափկացնելու համար:

Ատամները բխնալիս, խողանակը սկզբում պետք է քսել հորիզոնական ուղղությամբ, իսկ երկրորդ անգամ՝ վերից վար և ընդհակառակը, որից հետո խողանակը չպետք է դնել պատահական տեղ, այլ շրջացնել և պահել հատուկ տուփի մեջ, կախված դրությամբ:

Առողջ բերանի համար անհրաժեշտ չեն զանազան պատաններն ու փոշիները. կարելի է բավականանալ խողանակով ու մաքուր ջրով. իսկ հիվանդ լնդեր ունեցողներն ընդհանրապես չպետք է խողանակ գործածեն մինչև լնդերի առողջանալը, և պետք է անպայման, որքան կարելի է շուտ, դիմեն ատամնարուժին: Լնդերի բարբոթումների ժամանակ, խողանակը կարող է միայն ավելի վատացնել դրությունը:

Լնդերի զանազան հիվանդությունների դեպքում գործածվում են հատուկ ատամնափոշիներ, որ նշանակում է ատամնարուժը:

Բերանը ողողելը պետք է նույնպիսի անհրաժեշտ սովորություն լինի, ինչպես օրինակ՝ վաղվելը: Ավելին՝ բերանը ողողելը պետք է դառնա սրահանջ, որովհետև դա ոչ միայն թարմացնում է բերանի խոռոչի լորձաթաղանթը, այլև բխնում ու դուրս է բերում ատամների արանքներում մնացած նեխված նյութերը, պահասեցնում է բազմամիլիոն միկրոբների քանակը, դուրս է բերում նաև ատամների վզիկների չրջանում գոյացող փառը և նրա մեջ գտնվող կրային աղերը: Դրանք նստվածք են տալիս ատամների վզիկների մոտ և քիչ-քիչ կուտակվելով, գոյացնում են ատամնաքարերի հաստ շերտեր, որոնց վնասակարության մասին մենք արդեն խոսել ենք:

Այժմ միայն կընդգծենք, որ նրանք, կուտակվելով ատամի վզիկի մոտ, անջատում են լինող ատամից, այնտեղ գոյացնելով մի ճեղք, որը միկրոբների համար ծառայում է որպես շատ հարմար վայր թե զարգանա-

լու և թե դործելու համար: Բացի դրանից, ատամնա-
քարերը ճնշում են լնդեզրը, կամաց-կամաց բաց են
անում ատամների վզիկները, առաջացնելով վզիկների
սոսկալի գերզգայնությունը, երբ որևէ բանի կպչելը
հիվանդին զգալի ցավ է պատճառում: Վզիկների մոտ
լնդերը սկսում են բորբոքվել և թարախակալել: Ա-
տամնաքարեր ունեցողներն իրենք հեշտությամբ հայե-
լու մեջ կարող են ստուգել այդ դրությունը:

Լնդեզրից սկսում է թարախ հոսել և այսպիսով
սկիզբ է առնում այն երկարատև ու տանջալի հիվան-
դությունը, որ կոչվում է «լնդային թարախահոսու-
թյուն» (պիրորեյա) և որից հիվանդներն ամիսներով
բուժվում են: Լնդերի թարախահոսությունը շատ հա-
մառ հիվանդություն է, բայց որովհետև նա սկզբնա-
կան շրջանում առանձնապես չի անհանդստացնում հի-
վանդին, դրա համար էլ վերջինս ժամանակին ուշա-
դրություն չի դարձնում նրա վրա:

Անհրաժեշտ է հենց սկզբնական շրջանում հեռացնել
ատամնաքարերը, որոնք այդ հիվանդության պատ-
ճառներից ամենագլխավորն են հանդիսանում:

Հիվանդներից ոմանք, շատ վատ սովորություն ու-
նեն, — չեն բուժվում մինչև վերջին մոմենտը, մինչև որ
ինչպես ասում են՝ «դանակը ոսկրին է հասնում», իսկ
հիվանդությունը քանի գնում խորանում է, ատամները
սկսում են շարժվել, շատ անգամ փոխում են իրենց
սկզբնական դիրքը, ծովումբելով կամ պտտվելով իրենց
առանցքի շուրջը, և վերջիվերջո սկսում են թափվել:
Ահա այդ ժամանակ, հիվանդը հիշում է բժշկին և
խնդրում փրկել իր ատամները, բայց միշտ չէ, որ այդ
հաջողվում է:

Բոլոր հիշյալ բարդություններն ու ավերածու-
թյունները չէին լինի, եթե հիվանդները լավ հիշեին մի
բան. «ամելի հեշտ է կանխել հիվանդությունը, քան
բուժել»: Սա մի այնպիսի պարզ ճշմարտություն է, որ
ապացուցելու կարիք չունի:

Ժամանակին բուժվելով, հիվանդները խուսափում

կլինեն շատ դժվարություններէրից և բարդություններէրից, ժամանակէր շուտ չէին զրկվի այն թանկագին և կարևոր օրդանից, ինչպիսին է ատամը, չէր ընդհատվի նրանց աշխատանքը արտադրության մեջ, այսպիսով միլիոնավոր ռուբլիների խնայողություն կտրվեր սկստությանը և կխնայվեր թանկագին ժամանակը:

18. ՎՆԱՍԱԿԱՐ ՍՈՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Անհրաժեշտ է մի քանի խոսքով կանգ առնել այն մի շարք վատ և վնասակար սովորությունների վրա, որոնց մենք հաճախ ահանատես ենք լինում:

1. Թե փոքրերը և թե մեծերը սովորություն ունեն կաղինը, ընկույզը և այլ կոշտ նյութերը անպայման ատամներով կտրել, չնայելով, որ միշտ էլ հնարավորություն կա օգտվելու մուրճից, քարից և այլն:

Դա պետք է բացատրել միայն անփութ վերաբերմունքով դեպի ատամները: Ճիշտ է, էմալը պողպատի նման դիմացկուն է, բայց հեշտությամբ կտրվում է, երբ նրան հարվածում են որևէ պինդ բանով:

Ատամներով կոշտ իրեր կտրելիս, երբեմն նրանից պոկվում են զգալի կտորներ կամ առաջանում են ճեղքվածքներ, որոնք այդ կետերում ատամնակերի սկսվելու պատճառ են դառնում:

2. Ատամների խոռոչները կամ նրանց արանքները լուցկով, փետուրով, ասեղով և այլ իրերով քչփորելը նույնպես շատ վնասակար և վտանգավոր սովորություն է: Դրանով մենք վիրավորում ենք ընդապտիկները, որոնցից հաճախ արյուն է հոսում: Այդպիսով վարակի դուռ բանալով, ինքներս մեր ձեռքով վարակ ենք մտցնում լնդերի մեջ, որոնք դրանից բորբոքվում են և ահագին անհանգստություն պատճառում:

Երբեմն վատ կատարված լիցքերի կամ դրանց մաշվելու հետևանքով գոյանում են խոռոչներ, ուր մտնում են կերակրանութերը և խցանվում: Պետք է անմիջապես դիմել մասնագետին և միանգամից ազատվել

ատամները ամեն անգամ ուտելուց հետո փորփրելու անհրաժեշտությունից:

3. Կան այնպիսի արհեստավորներ, որոնք սովորություն ունեն առջևի ատամներն օգտագործել որպես գործիք. օրինակ՝ դերձակները թել կտրելու համար երբեք մկրատ չեն օգտագործում և օրական հարյուրավոր անգամ, երբեմն բավականին հաստ թելը՝ կտրում են կտրիչներով: Դրա հետևանքով, հաճախ նրանց այդ ատամների արմատի վերնոսկրը բորբոքվում է, իսկ ատամնամիջուկը մահանում և առաջ են գալիս բարդություններ: Կոչկակարները սովորություն ունեն առջևի ատամների արանքում մեխեր պահել, որը նույնպես վատ սովորություն է: Դրա հետևանքով երբեմն վնասվում է լնդերի և լեզվի լորձաթաղանթը, վարակումներ և բորբոքումներ են առաջանում:

19. ՊՐՈՓԵՍԻԱՅԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՏԱՄՆԵՐԻ ԵՎ ԼՆԴԵՐԻ ՎՐԱ

Գրքույկիս վերջում անհրաժեշտ է նշել մի շարք մասնագիտություններ և արտադրության ճյուղեր, որոնցով զբաղվողները պետք է առաջիկ ևս աշալուրջ և հոգատար լինեն դեպի իրենց բերնախոռոչը: Եթե ամեն մարդ տարեկան գոնե երկու անգամ (6 ամիսը մեկ) պետք է լինի ատամնարուժի մոտ, ստուգելու ատամների և բերնախոռոչի դրությունը կամ հեռացնելու կուտակված ատամնաքարերը, ապա արտադրության այդ ճյուղերում աշխատողները պետք է ստուգման ենթարկվեն 2—3 ամիսը մեկ անգամ, որպեսզի հնարավոր լինի իսկույն և ժամանակին միջոցներ ձեռք առնել հիվանդությունը կանխելու, կամ հենց սկզբից բուժելու համար:

Այդպիսի պրոֆեսիաների թվին են պատկանում հացի, հրուշակեղենի, շաքարի և այլ արտադրությունները, որովհետև ալյուրի և շաքարի փոշին, նստվածք տալով բերնախոռոչում, խմորման է ենթարկվում:

Եթե աշխատողը չի հետևում բերնախոռոչի անձնական
հիգիենայի կանոններին, չի մաքրում ատամները, նա
արագ կերպով ենթակա է դառնում ատամնակերով
հիվանդանալուն։ Նույնը պետք է ասել նաև մետաղի
և քիմիական արդյունաբերության մեջ աշխատողների
մասին, որոնք գործ ունեն, օրինակ, անդրիկի, կապա-
րի, Փոսֆորի և այլ նյութերի հետ։ Արդյունաբերու-
թյան մեջ պաշտպանական միջոցների (դիմակ և այլն)
կիրառումից բացի, պետք է խստիվ հետևել և կիրառել
այս կանոնները և ատամների ամենօրյա խնամքը դարձ-
նել այնպիսի մի սովորություն, ինչպիսին է ձեռներն
ու երեսը լվանալը։ Որևէ անհանդստություն զգալու
դեպքում՝ պետք է անմիջապես դիմել մասնագիտական
բուժման։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Էջ
Նախաբան	3
1. Ատամների սաղմնավորումը	5
2. Սննդի ազդեցությունը ատամների վրա	6
3. Բերանի խնամքը հղիության ընթացքում	6
4. Ատամների զարգացման հետծննդյան խնամքը	7
5. Սանկական հասակի հիվանդությունների ազդեցու- թյունը ատամների սաղմերի զարգացման վրա	8
6. Ատամների դուրս գալը (ծկթելը)	9
ա) կաթնատամներ	
բ) հիմնական ատամներ	
7. Ատամների դուրս գալու ժամկետների խախտումները, սրանց պատճառները և հետևանքները	11
8. Հարկավոր է բուժել կաթնատամները թե ոչ	12
9. Ատամների կառուցվածքը	14
ա) արտաքին կառուցվածք	
բ) ներքին կառուցվածք	
10. Ատամները ի՞նչպես են ամրացած ծնոտին	17
11. Ատամների հիվանդության պատճառները	19
12. Ատամնակերի սկզբնական նշանները	20
13. Հետագայում ի՞նչպես է խորանում հիվանդությունը	21
14. Ո՞րն է պատահական գեղերով բուժվելու վնասակա- րությունը	22
15. Ի՞նչ բարդություններ են առաջացնում չբուժված ա- տամները	23
16. Ատամնակերի կապը ուրիշ հիվանդությունների հետ	25
17. Ատամների խնամքը	29
18. Վնասակար սովորություններ	32
19. Պրոֆեսիայի ազդեցությունը ատամների և լնդերի վրա	33

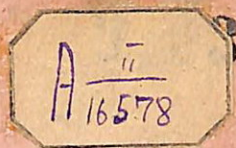

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0010080

ԳԻՆԸ 1 Ռ.

16578